

CZĘŚĆ I

BEZROBOCIE W POLSKIEJ GOSPODARCE RYNKOWEJ

Małgorzata Gawrycka

ROZDZIAŁ 1

WYBRANE ASPEKTY ZMIAN ZATRUDNIENIA W GOSPODARCE POLSKIEJ

Abstrakt

Głębokim przeobrażeniem struktury gospodarki polskiej we wszystkich jej przekrojach towarzyszyły zmiany popytu na pracę. Przyjęcie „szokowego” modelu urynkowienia gospodarki polskiej spowodowało, że rynek pracy w Polsce w ciągu kilku miesięcy 1990 roku zmienił się z rynku pracobiorcy w rynek pracodawcy. O ile w okresie przed 1990 rokiem odnotowywano w kraju kilkudziesięczne niedobory pracowników, to począwszy od stycznia 1990 pojawiło się nowe zjawisko – bezrobocie jawne – jako wynik nadwyżki podaży pracy nad popytem. Można wnioskować, że polski rynek pracy w pierwszych latach transformacji wiernie odzwierciedlał przebieg procesów gospodarczych.

W początkowym okresie transformacji, tzn. do roku 1995 następował nie tylko szybki wzrost bezrobocia jawnego, ale i gwałtowny spadek liczby pracujących. Zmienił się nie tylko poziom zatrudnienia w gospodarce narodowej, ale i jego struktura. Nastąpił szybki rozwój sektora prywatnego, pojawiły się nowe sekcje gospodarki narodowej, zmienił się również status zatrudnionych. Nasuwa się zatem pytanie, jakie zmiany można było zaobserwować na rynku pracy w Polsce w późniejszym okresie przemian transformacyjnych? Dlatego też celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie wybranych aspektów zmian w zakresie zatrudnienia w Polsce w latach 1995 – 2004.

Słowa kluczowe: rynek pracy, zatrudnienie, struktura pracujących

Wprowadzenie

Głębokim przeobrażeniem struktury gospodarki polskiej we wszystkich jej przekrojach towarzyszyły zmiany popytu na pracę. Przyjęcie „szokowego” modelu urynkowienia gospodarki polskiej spowodowało, że rynek pracy w Polsce w ciągu kilku miesięcy 1990 roku zmienił się z rynku pracobiorcy w rynek pracodawcy. O ile w okresie przed 1990 rokiem odnotowywano w kraju kilkudziesięczne niedobory pracowników, to począwszy od stycznia 1990 pojawiło się nowe zjawisko – bezrobocie jawne – jako wynik nadwyżki podaży pracy nad popytem. Można wnioskować, że polski rynek pracy w

pierwszych latach transformacji wiernie odzwierciedlał przebieg procesów gospodarczych.

W początkowym okresie transformacji, tzn. do roku 1995 następował nie tylko szybki wzrost bezrobocia jawnego, ale i gwałtowny spadek liczby pracujących. Zmienił się nie tylko poziom zatrudnienia w gospodarce narodowej, ale i jego struktura. Nastąpił szybki rozwój sektora prywatnego, pojawiły się nowe sekcje gospodarki narodowej, zmienił się również status zatrudnionych. Nasuwa się zatem pytanie, jakie zmiany można było zaobserwować na rynku pracy w Polsce w późniejszym okresie przemian transformacyjnych? Próbą udzielenia odpowiedzi na tak sformułowane pytanie ma być poniższe opracowanie, w którym zaprezentowano wybrane aspekty zmian w zakresie zatrudnienia w Polsce w latach 1995 – 2004.

Zmiany w poziomie i strukturze pracujących

Z danych GUS zamieszczonych w tabeli 1 wynika, że w roku 2004 liczba zatrudnionych w gospodarce narodowej zmniejszyła się o ponad 2,7 mln osób w porównaniu z rokiem 1995 przyjętym w niniejszym opracowaniu jako rok bazowy. Oznacza to, że prawie 18% cywilnej ludności aktywnej zawodowo w wyniku procesów restrukturyzacyjnych, prywatyzacyjnych straciło dotychczasowe miejsce pracy. Ponadto wahania koniunkturalne zaobserwowane w gospodarce polskiej, trudna sytuacja przedsiębiorstw spowodowały zmniejszenie liczby pracujących w prezentowanym okresie, tj. 1995 - 2004 (tabela 1).

Tabela 1. Pracujący według płci w Polsce w latach 1995 – 2004 (w tys. osób, na koniec roku)*

Lata	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
1995	15485,7	7154,8	8330,9
1996	15841,9	7390,0	8451,9
1997	16294,5	7589,0	8705,5
1998	16267,1	7685,4	8581,7
1999	16008,9	7507,6	8501,3
2000	15488,8	7304,2	8184,6
2001	14995,6	7129,4	7866,2
2002	12803,3	5914,4	6888,9
2003	12640,7	5814,9	6825,8
2004	12720,2	5819,0	6901,2

*Uwaga: w roku 1997 i 1998 – stan we wrześniu

Źródło: opracowanie własne

Na uwagę zasługują lata 1996 – 1998, bowiem we wspomnianym okresie następował systematyczny wzrost liczby pracujących i w końcu 1998 roku osób pracujących w gospodarce narodowej było o prawie 800 tys. osób więcej aniżeli w grudniu 1995 roku, z tego wynika, że 5% ludności aktywnej zawodowo znalazło zatrudnienie. Jednak po roku 1998 nastąpiło odwrócenie dotychczas zaobserwowanej korzystnej tendencji, gdyż od grudnia 1998 liczba pracujących ponownie zaczęła ulegać zmniejszaniu. Niepokojący jest fakt, że w roku 2003 pracujących było o ponad 20% mniej w porównaniu z rokiem 1997, kiedy to można było zauważyć że zatrudnienia osiągnęło swój najwyższy poziom, wynosiło wówczas ponad 16 mln.

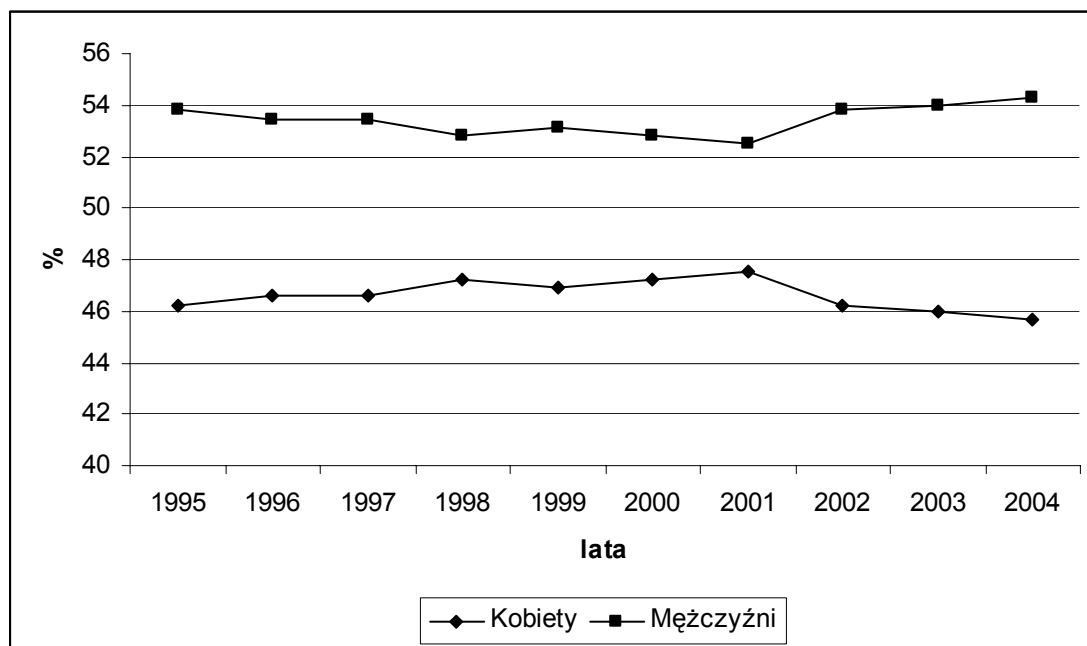
Zmiany poziomu zatrudnienia wywarły wpływ na strukturę pracujących w gospodarce

narodowej co potwierdzają pogłębione analizy, z których wnioski sformułowano w dalszej części opracowania.

W roku 2004 pracujących kobiet było mniej o ponad 1,3 mln osób w porównaniu z rokiem 1995, co oznacza, że prawie 19% kobiet straciło dotychczasowe miejsce pracy. W tym samym okresie ponad 1,4 mln mężczyzn zostało pozbawionych pracy, co stanowiło ponad 17%. Trudna sytuacja na rynku pracy w Polsce przyczyniła się do ograniczenia poziomu zatrudnienia zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet. W tym przypadku, bez względu na płeć, wszyscy byli narażeni na utratę pracy. Stosunkowo duży spadek zatrudnienia nastąpił w roku 2002 w stosunku do roku poprzedniego i roku 1995. W roku 2002 liczba pracujących kobiet zmniejszyła się o ponad 17% w porównaniu z rokiem poprzednim. Natomiast w przypadku mężczyzn tempo spadku było nieco niższe, spadek ten sięgał 12%. Na uwagę zasługuje znaczne zmniejszenie poziomu zatrudnienia w gospodarce narodowej obserwowane od roku 2002, zanotowano po raz pierwszy liczba pracujących nie przekroczyła 13 mln osób. Niestety te niekorzystne zmiany nadal występowały w latach 2003 i 2004. Jest to o tyle niepokojące, że właśnie na rynek pracy wchodzi roczniki wyżu demograficznego lat 80 - tych, które nie mogą liczyć na znalezienie zatrudnienia, co oznacza nie pełne wykorzystanie zasobów jakimi dysponuje gospodarka polska.

Warto zwrócić uwagę na strukturę pracujących w Polsce. W całym badanym okresie mężczyźni dominowali w strukturze pracujących ogółem, ich udział sięgał ponad 50% ogółu. Graficznym obrazem prezentowanego zagadnienia jest wykres 1.

Wykres 1. Struktura pracujących w latach 1995 – 2004

Źródło: opracowanie własne na podstawie tabeli 1.

Zmiany systemowe, dokonujące się w gospodarce polskiej spowodowały zmianę struktury pracujących (tabela 2). W badanym okresie nadal dokonywały się przesunięcia strukturalne w zatrudnieniu między sektorem publicznym i prywatnym, z tym że już od początku 1995 dominowało zatrudnienie w sektorze prywatnym, które wynosiło ponad 60%. Sektor prywatny (poza rolnictwem) dotknięty na początku lat 90 -tych radykalną zmianą warunków gospodarowania, w sposób elastyczny dostosowywał się do nowej sytuacji –

„wchłaniał” część pracowników zwalnianych z sektora publicznego oraz powiększał skalę inwestowania. Przeszkodą dla dalszego rozwoju sektora prywatnego był jednak zbyt duży wzrost kosztów pracy oraz brak kapitału niezbędnego do realizacji projektów inwestycyjnych, zastosowania nowoczesnych rozwiązań technologicznych i organizacyjnych. Pomimo wielu trudności, w sektorze prywatnym w całym badanym okresie następował wzrost zatrudnienia i w końcu 2004 skupiał on ponad 70% ogółu pracujących w gospodarce polskiej. Przyrost zatrudnienia w sektorze prywatnym wynikał przede wszystkim z tego, iż w wyniku prywatyzacji nastąpiły zmiany w strukturze własności w gospodarce narodowej.

Tabela 2. Pracujący według struktury własności w Polsce w latach 1995 – 2004 (w tys. osób, na koniec roku)*

Lata	Ogółem	Z liczby ogółem			
		Sektor publiczny		Sektor prywatny	
		Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety
1995	15485,7	5979,7	2941,6	9506,0	4213,2
1996	15841,9	5767,0	2888,8	10074,9	4501,2
1997	16294,5	5426,5	2768,8	10868,0	4820,2
1998	16267,1	5017,3	2633,4	11249,8	5052,0
1999	16008,9	4656,0	2474,6	11352,9	5033,0
2000	15488,8	4318,1	2309,8	11170,7	4994,4
2001	14995,6	4027,7	2195,1	10967,9	4934,3
2002	12803,3	3905,1	2140,2	8898,2	3774,2
2003	12640,7	3780,2	2074,6	8860,5	3740,3
2004	12720,2	3695,6	2041,5	9024,6	3777,5

*Uwaga: w roku 1997 i 1998 – stan we wrześniu

Źródło: opracowanie własne.

Można sądzić, że dla jednostek sektora publicznego transformacja systemowa wraz z towarzyszącą jej, polityką makroekonomiczną, stała się podstawą znacznej redukcji popytu na pracę, podczas gdy dla sektora prywatnego warunki te okazały się podłożem silnej ekspansji i wzrostu zapotrzebowania na pracę. Oczywiście wahania koniunkturalne, które doprowadziły do upadku wielu firm i tym samym obniżenia stanu zatrudnienia w całej gospodarce, nie ominęły sektora prywatnego, w którym w latach 1999 – 2004 następowała redukcja zatrudnienia.

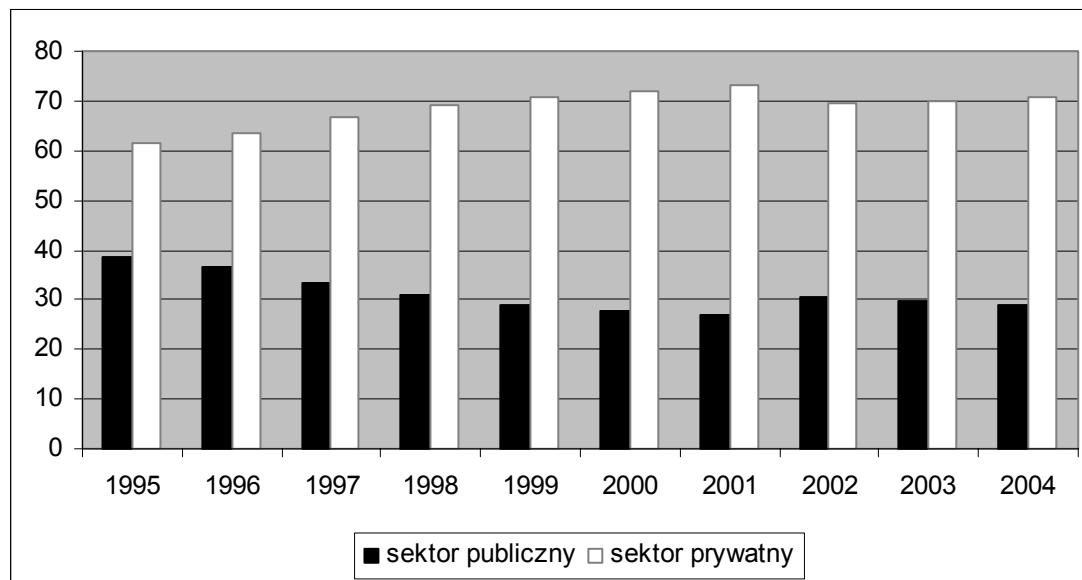
Analizując strukturę osób pracujących, wyraźnie widać, że kobiety najczęściej znajdują pracę w sektorze publicznym. Można powiedzieć, iż w Polsce sektor publiczny stanowił częściej miejsce pracy dla kobiet niż mężczyzn. Jedynie w roku 1995, przyjętym na bazę odniesienia w niniejszym opracowaniu, pracujących kobiet w sektorze publicznym było mniej niż 50% ogółu posiadających pracę. W pozostałych latach, udział kobiet w strukturze pracujących w sektorze publicznym stale wzrastał i w grudniu 2004 wynosił ponad 55%.

Biorąc pod uwagę zatrudnienie kobiet w sektorze prywatnym, można wnioskować, że nie sprzyjał (nadal nie sprzyja) on zatrudnianiu kobiet, gdyż w całym badanym okresie udział kobiet w strukturze pracujących we wspomnianym sektorze nie przekroczył 45%. W roku 2004 zaledwie 41,8% kobiet pracowało w sektorze prywatnym. Można sądzić, iż prywatni przedsiębiorcy są bardziej skłonni zatrudniać mężczyzn, możliwe, że wynika to z faktu większego obciążenia kobiet obowiązkami rodzinnymi, domowymi, jak i rodzajem realizowanych zadań. Ponadto, pracodawcy obawiając się mniejszej dyspozycyjności kobiet,

chętniej zatrudniają mężczyzn.

W prezentowanych latach zmieniło się także zatrudnienie w gospodarce narodowej uwzględniające sektory ekonomiczne (tabela 3).

Wykres 2. Struktura pracujących według sektora własności w latach 1995 - 2004

Źródło: opracowanie na podstawie tabeli 2.

Tabela 3. Liczba i struktura pracujących według sektorów ekonomicznych

Wyszczególnienie	Sektor I (rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo)	Sektor II (przemysł i budownictwo)	Sektor III (usługi)
1995			
w tys.	4207,1	4556,2	6722,4
w %	27,2	29,4	43,4
1996			
w tys.	4371,5	4626,0	6844,4
w %	27,6	29,2	43,2
1997			
w tys.	4377,9	4708,8	7207,8
w %	26,9	28,9	44,2
1998			
w tys.	4356,1	4588,6	7322,4
w %	26,8	28,2	45,0
1999			
w tys.	4334,0	4341,6	7333,3
w %	27,1	27,1	45,8
2000			
w tys.	4314,9	3949,0	7224,9
w %	27,9	25,5	46,6
2001			
w tys.	4296,8	3700,7	6998,1
w %	28,6	24,7	46,7

2002			
w tys.	2167,4	3564,5	7071,4
w %	16,9	27,8	55,3
2003			
w tys.	2144,6	3488,9	7007,2
w %	17,0	27,6	55,4
2004			
w tys.	2145,1	3519,7	7055,4
w %	16,9	27,6	55,5

*Uwaga: w roku 1997 i 1998– stan we wrześniu

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższej tabeli wynika, że w roku 2004 w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie osób pracujących było o ponad 2 mln osób mniej aniżeli w roku 1995. Oznacza to, że prawie 50% osób straciło pracę w prezentowanym sektorze gospodarki narodowej. W sektorze II również można było zaobserwować tendencje spadkowe, czego potwierdzeniem jest liczba pracujących w roku 2004, która obniżyła się o ponad 20% w porównaniu z rokiem 1995. Potwierdza to fakt, iż ponad 1 mln osób w przemyśle i budownictwie straciło w analizowanych latach pracę. Jedyнным sektorem, w którym następował wzrost zatrudnienia był sektor III, czyli usługi. W sektorze tym, w roku 2004 ponad 7 mln osób znalazło pracę, co oznacza, że ponad 1,3 mln osób podjęło zatrudnienie w różnych sekcjach sektora usług, tym samym można powiedzieć, iż sektor ten rozwijał się najbardziej dynamicznie w całym prezentowanym okresie i dawał szanse zatrudnienia dla wielu osób.

Zmiany w poziomie i strukturze zatrudnienia odgrywają zasadniczą rolę w kształtowaniu sytuacji na rynku pracy, dlatego też ważne jest określenie czynników determinujących tempo wzrostu zatrudnienia. Jednym z głównych czynników, wywierających ogromny wpływ na zmiany zatrudnienia jest wzrost gospodarczy. Zależność zatrudnienia od wzrostu gospodarczego nie wzbudza żadnych wątpliwości, jednak może mieć ona różną siłę oddziaływania i tym samym nie każdy wzrost gospodarczy będzie przyczyniał się do wzrostu zatrudnienia, co ma zasadnicze znaczenie dla poprawy sytuacji na rynku pracy.

Analizując wpływ wzrostu gospodarczego na zatrudnienie można wykorzystać zaproponowany przez M. Kabaję współczynnik absorpcji zatrudnienia (U_z) obliczony jako relacja tempa zmian zatrudnienia do tempa przyrostu PKB (Kabaj, 2005).

Jak wynika z danych zaprezentowanych w tabeli 4, w Polsce wzrostowi PKB w latach 1995 – 2004 nie towarzyszył w całym prezentowanym okresie wzrost zatrudnienia. W latach, w których zaobserwowano wzrost gospodarczy przewyższający 5% w skali roku zanotowano wzrost zatrudnienia i tak np. wzrostowi PKB o 1% w roku 1997 towarzyszył wzrost zatrudnienia o 0,42%. W pozostałych latach, tj. 1998 – 2003 zaobserwować można było ujemną stopę wzrostu zatrudnienia, co oznacza, że w Polsce wystąpił bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy. Oczywiście należy pamiętać, że proces bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego wywołuje ogromne skutki ekonomiczne i społeczne w sensie negatywnym. Można sądzić, iż występujący wzrost gospodarczy przyczynił się do zwiększenia poziomu efektywności gospodarowania przedsiębiorstw w naszym kraju, zwiększeniu wydajności pracy, a tym samym zwiększeniu konkurencyjności zarówno przedsiębiorstw jak i całej gospodarki na arenie międzynarodowej. Jednak zaobserwowany wzrost gospodarczy nie przyczynił się do tworzenia nowych miejsc pracy, które mogłyby poprawić dotychczasową, trudną sytuację na rynku pracy w Polsce.

Na uwagę zasługują również zmiany jakie nastąpiły w Polsce ze względu na status zatrudnienia. (tabela 5).

Tabela 4. Tempo wzrostu PKB i zmian zatrudnienia oraz współczynnik absorpcji zatrudnienia

Wyszczególnienie	Stopa wzrostu/ spadku (w %) rok poprzedni = 100		Współczynnik absorpcji zatrudnienia (Uz)
	PKB	Zatrudnienia	
1995	7,0	0,90	0,12
1996	6,0	2,30	0,38
1997	6,8	2,85	0,42
1998	4,8	-0,16	-0,03
1999	4,1	-1,59	-0,39
2000	4,0	-3,20	-0,80
2001	1,0	-3,20	-3,20
2002	1,4	-1,46	-10,4
2003	3,8	-1,30	-0,30
2004	5,4	0,60	0,11

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Pracujący według statusu zatrudnienia w Polsce w latach 1995 – 2004 (w tys. osób)

Lata	Zatrudnieni na podstawie stosunku pracy	Pracodawcy i pracujący na własny rachunek poza rolnictwem	Osoby wykonujące pracę nakładczą	Pozostali
1995	10114,1	1372,1	9,6	30,0
1996	10412,9	1324,2	8,3	22,9
1997	10554,4	1525,5	7,1	23,9
1998	10456,7	1574,4	6,9	18,8
1999	10146,9	1545,1	11,0	58,3
2000	9886,4	1505,0	4,5	19,3
2001	9465,1	1368,2	4,3	8,0
2002	9003,0	1421,5	3,5	7,9
2003	9266,1	1380,2	3,4	6,8
2004	9347,4	1346,0	2,4	11,2

Źródło: opracowanie własne.

Zatrudnienie pracowników na podstawie umów o pracę znacznie się obniżyło, co potwierdzają dane zamieszczone w tabeli 5. W roku 2004 zatrudnienie na podstawie stosunku pracy obejmowało ponad 9 mln osób, co oznacza, że osób posiadających wspomniany status było w porównaniu z rokiem 1995 o ponad 7% mniej. W latach 1996 – 1997 nastąpił niewielki wzrost zatrudnienia w badanej grupie. Zaobserwowane tendencje wzrostu zatrudnienia w całej gospodarce polskiej również sprzyjały wzrostowi zatrudnienia osób, z którymi zawarto umowy o pracę. Niestety, od roku 1998 liczba zatrudnionych na podstawie umów o pracę wykazywała tendencje spadkowe. Dopiero od 2003 roku nastąpiła zmiana dotychczas obserwowanej sytuacji, zatrudnienie osób, z którymi zawarto umowy o pracę ponownie zaczęło wzrastać i w roku 2004 było o ponad 1% wyższe w porównaniu z rokiem poprzednim.

Warto podkreślić, że prezentowana forma zatrudnienia dominowała w gospodarce narodowej i po okresie wahań w roku 2002 przekroczyła 70% ogółu zatrudnionych. Można wnioskować,

że pomimo występowania tendencji spadkowej osób legitymujących się statusem zatrudnienia w ramach stosunku pracy, nadal była ona najczęściej stosowaną formą zatrudnienia. Przyjęte programy aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w ramach programów specjalnych stosowanych wobec rynku pracy w roku 2002 oraz poprawa koniunktury gospodarczej przyczyniły się do powstania nowych miejsc pracy, które dawały możliwości uzyskania statusu zatrudnionych w ramach stosunku pracy powszechnie uznawanego za większego gwaranta bezpieczeństwa ekonomicznego dla osób podejmujących pracę.

Ważną grupę w strukturze zatrudnionych w gospodarce narodowej stanowili pracodawcy i pracujący na własny rachunek z wyłączeniem gospodarstw indywidualnych w rolnictwie. Z danych zaprezentowanych w tabeli 5 wynika, że w udział tych osób w strukturze zatrudnienia w całym analizowanym okresie mieścił się w przedziale od 8,3 % do 11,1 %. Największy udział zaobserwowano w roku 2002 – ponad 11 %, najniższy zaś w roku 1996 – 8,3% ogółu zatrudnionych. Można wnioskować, że pogarszająca się sytuacja na rynku pracy stanowiła pewien bodziec do podejmowania pracy na własny rachunek. Zapewne wspomniana już realizacja specjalnych programów dla osób bezrobotnych przyczyniła się do zaktywizowania części społeczeństwa pozostającego dotychczas poza zasobem pracujących.

Kolejną grupę zatrudnionych stanowiły osoby wykonujące pracę nakładczą, czy też agenci ujęci w niniejszym opracowaniu w grupie pozostali zatrudnieni. Powyższe formy zatrudnienia stanowiące w pewnym stopniu nowe rozwiązanie w obszarze zatrudnienia wykraczającego poza ramy jego tradycyjnego ujęcia, nie są często wykorzystywane w realiach naszej gospodarki. Potwierdzają to dane zamieszczone w tabeli 5, bowiem skala niestandardowego zatrudnienia w Polsce jest niewielka, nie przekracza 1% ogółu zatrudnionych. Biorąc pod uwagę zbiorowość osób wykonujących pracę nakładczą, z którymi zawarto umowę na realizację określonych czynności na rzecz jednostki zlecającej prace poza swoim terenem, wyraźnie widać, że udział osób wykonujących pracę nakładczą w Polsce w latach 1995 – 2004 był niewielki. W roku 1995 osoby te stanowiły grupę zaledwie 9,6 tys. osób, co oznacza, że ich udział w strukturze zatrudnienia był znikomy i wynosił zaledwie 0,06%. W kolejnych latach nie zaobserwowano większych zmian. W roku 2004 osób wykonujących pracę nakładczą było jeszcze mniej – niewiele ponad 3 tys., potwierdza to spadek o ponad 6 tys. w porównaniu z rokiem 1995, czyli o prawie 65%. Tym samym, udział prezentowanej grupy osób w strukturze pracujących obniżył się do 0,02%. Wynika z tego, że nietypowa forma wykonywania pracy w Polsce jest słabo rozwinięta i nie wywiera ona istotnego wpływu na lokalne rynki pracy.

W analizach dotyczących struktury zatrudnienia na uwagę zasługuje także grupa osób określonych jako pozostali. Wśród nich znajdują się między innymi agenci, którzy zgodnie z przyjętą definicją GUS stanowią grupę osób z którymi zawarto umowę agencyjną lub umowę na warunkach zlecenia o prowadzenie placówek. Osoby te stanowiły w roku 1995 zasób 30 tys. grupy, natomiast w roku 2004 – niewiele ponad 11 tys. Udział wspomnianej grupy zatrudnionych był niewielki i wykazywał tendencje spadkowe. Potwierdzają to dane GUS, bowiem w roku 1995 udział prezentowanej grupy w strukturze zatrudnienia wynosił zaledwie 0,02%, a w roku 2004 tylko 0,08%. Tym samym potwierdza się, że prezentowana forma organizacji pracy nie jest znacząca z punktu widzenia polskiego rynku pracy.

Na koniec warto przyjrzeć się, w jaki sposób kształtowały się udziały pracujących w zbiorowości pełno- i niepełnozatrudnionych w okresie objętym analizą (tabela 6).

Tabela 6. Pełno – i niepełnozatrudnieni w Polsce (w tys. osób)*

Lata	Ogółem	w tym	
		pełnozatrudnieni	niepełnozatrudnieni
1995	9697,7	8923,4	774,3
1996	9884,6	9045,6	839,0
1997	9960,9	9153,0	807,9
1998	9889,9	9075,3	814,5
1999	9256,4	8456,8	799,6
2000	8813,3	8052,6	760,7
2001	7844,4	7249,6	594,8
2002	7577,5	6968,9	608,4
2003	7474,4	6850,8	623,6
2004	7570,3	6921,2	649,1

*Uwaga: bez zakładów osób fizycznych o liczbie pracujących do 9 osób, rok 1997 – stan we wrześniu

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 6, liczba niepełnozatrudnionych w roku 1996 była o ponad 8% większa w porównaniu rokiem poprzednim. W kolejnych dwóch latach, pomimo pewnych wahań, liczba niepełnozatrudnionych nadal sięgała ponad 800 tys. Natomiast od roku 1999 liczba niepełnozatrudnionych stale zmniejszała się w roku 2004 wspomnianych osób było ponad 15% mniej zatrudnionych aniżeli w roku 1995. Oznacza to, że ponad 120 tys. osób straciło status osoby zatrudnionej w niepełnym wymiarze czasu pracy. Udział niepełnozatrudnionych w strukturze zatrudnienia w prezentowanych latach mieścił się w przedziale 7,6 – 8,6%. Po roku 1996, można było przez dwa kolejne lata zaobserwować spadek udziału badanej grupy w strukturze zatrudnionych. W latach 1999 – 2000 osiągnięto ponad 8% udział niepełnozatrudnionych. Kolejne lata charakteryzowały się wahaniami, po okresie spadku o 1pkt % w roku 2001 w stosunku do roku poprzedniego, ponownie w latach 2002 – 2004 udział badanej grupy w strukturze zatrudnienia przekroczył 8%. Na podstawie przedstawionych informacji można sądzić, że w podmiotach zatrudniających więcej niż 9 osób w Polsce, udział niepełnozatrudnionych w zbiorowości pełno- i niepełnozatrudnionych był bardzo niski.

Jak wynika z nielicznych badań przeprowadzonych w Polsce na temat zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy, niemożność znalezienia pracy w pełnym wymiarze czasu pracy nie była główną przyczyną podejmowania pracy w skróconym czasie.

Analizując grupę osób pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w Polsce w latach 1995 – 2004 można wnioskować, że zatrudnienie wspomnianej grupy osób wykazywało tendencje spadkowe. W roku 2004 zatrudnienie wśród tej grupy zmniejszyło się o ponad 2 mln osób, tj. o 21,9% w porównaniu z rokiem 1995. Tym samym potwierdziły się wcześniejsze wnioski, że dominującą rolę w warunkach Polski odgrywa stała praca, która daje większe poczucie zabezpieczenia socjalnego i prawnego. Jednak należy pamiętać, iż wspomniana stabilność zatrudnienia jest coraz mniejsza, wzrasta bowiem liczba osób wykonujących pracę dorywczą, tymczasową, która w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej odgrywa coraz większą rolę i jest wykorzystywana jako ważny element polityki państwa zmierzająca do poprawy sytuacji na rynku pracy.

Podsumowanie

Transformacja systemowa przyczyniła się ukształtowania się nowego systemu politycznego i gospodarczego, wdrażania nowej ideologii i stosunków na rynku pracy w Polsce. Potwierdzeniem zachodzących zmian są przeprowadzone analizy, które potwierdzają, że proces transformacji wywołał istotne przemiany strukturalne w obrębie populacji osób pracujących w gospodarce narodowej, w tym zwłaszcza w przekroju sektorów własności i statusu zatrudnionych. Należy pamiętać, iż zmiany transformacyjne wywarły wpływ na wszystkich uczestników rynku, jednak kobiety można uznać za tę grupę, która w sposób dotkliwy odczuła skutki wdrażania mechanizmu rynkowego, podobnie jak osoby młode wkraczające na rynek pracy. Zaobserwowane zmiany w zakresie statusu zatrudnienia w latach 1995 – 2004, potwierdzają, że praca stała się dobrem poszukiwanym na rynku. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni poszukują alternatywnych form zatrudnienia, odbiegających od jego tradycyjnego ujęcia. Obserwując zmiany zachodzące na rynku pracy w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej, można wnioskować, iż znaczna część społeczeństwa bez względu na płeć poszukuje nowych, często nietypowych zajęć. Dlatego też skrócony lub nieregularny czas pracy wykorzystywany jest przez osoby poszukujące zatrudnienia. Wydaje się, iż wspomniane formy niestandardowego zatrudnienia mogą przyczynić się do poprawy sytuacji na rynku pracy w Polsce, w szczególności kobiet, które często pragną łączyć pracę zawodową z pełnieniem innych obowiązków wynikających z posiadania rodziny oraz osób młodych chcących zdobyć doświadczenie zawodowe.

BIBLIOGRAFIA:

1. Balcerzak – Paradowska B. (red.), Graniewska D., Kołaczek B., Głogosz D., Hebda – Czaplicka I., Kobiety i mężczyźni na rynku pracy. Rzeczywistość lat 1990- 1999, IPiSS, Warszawa 2001.
2. Balcerzak – Paradowska B. (red.), Praca i polityka społeczna wobec wyzwań integracji, IPiSS, Warszawa 2003.
3. Borkowska S. (red.), Polski rynek pracy wobec Integracji Europejskiej, IPiSS, Warszawa 2003.
4. Borkowska S. (red.), Przyszłość pracy w XXI wieku, IPiSS, GUS, Warszawa 2004.
5. Dijkstra A.G., Ekonomia i płeć. Pozycja zawodowa kobiet w Unii Europejskiej, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
6. Gawrycka M., Kilka uwag o zmianach w poziomie i strukturze zatrudnienia w Polsce w okresie transformacji w: Prace Naukowe Katedry Ekonomii i Zarządzania Przedsiębiorstwem, (red.) H. Różańska, PG, Gdańsk 2002.
7. Horodeński R., Sadowska – Snarska C., (red.), Rynek pracy w Polsce na progu XXI wieku, Białystok - Warszawa 2003.
8. Jarmołowicz W. (red.), Rynek pracy w warunkach zmian ustrojowych, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.
9. Kabaj M., Ekonomia tworzenia i likwidacji miejsc pracy. Dezaktywizacja Polski, IPiSS, Warszawa 2005.
10. Kwiatkowski E., Bezrobocie, Podstawy teoretyczne, PWN, Warszawa 2002.
11. Roczniki Statystyczne za lata 1995 – 2005, GUS, Warszawa.
12. [www. stat.gov.pl](http://www.stat.gov.pl)